

Danish Journal of Musicology

47 · 2026

Særunummer

Music and Well-Being

© 2026 by the authors

Danish Journal of Musicology · Volume 47 · Special Issue: “Music and Well-Being” · 2026
Dansk Årbog for Musikforskning

Editors

Michael Fjeldsøe · mfj@museumodense.dk

Thomas Husted Kirkegaard · thk@cc.au.dk

Mikkel Vad · mkv@hum.ku.dk

Frederik Bonde Pilgaard · fbp@cc.au.dk

Guest editors

Mikkel Snorre Wilms Boysen · msb@pha.dk

Thomas Thorsen · thth@pha.dk

Maria Westvall · maria.westvall@smi.se

Thomas Husted Kirkegaard · thk@cc.au.dk

Editorial Board

Georgina Born, *professor of anthropology and music, University College London*

Catherine Bradley, *associate professor in early music, University of Cambridge*

Daniel Grimley, *head of humanities and professor of music, University of Oxford*

Sanne Krogh Groth, *senior lecturer of musicology, Lund University*

Þorbjörg Daphne Hall, *professor of music, Iceland University of the Arts*

Jessica Holmes, *associate professor of musicology, University of Copenhagen*

Morten Michelsen, *professor of musicology, Århus University*

Bjarke Moe, *senior researcher, The Royal Library, Copenhagen*

Kristine Ringsager, *associate professor of musicology, University of Copenhagen*

Signe Rotter-Broman, *professor of musicology, Universität der Künste Berlin*

Holger Schulze, *professor of musicology, University of Copenhagen*

Mads Walther-Hansen, *associate professor of musicology, Aalborg University*

Production

Hans Mathiasen

Address

c/o Department of Arts and Cultural Studies, Section of Musicology,
University of Copenhagen, Karen Blixens Vej 1, DK-2300 København S

ISBN 978-87-88328-38-7 (volume 47); ISSN 2795-0859 (online edition)

Danish Journal of Musicology is a peer-reviewed journal published by
the Danish Musicological Society on <https://tidsskrift.dk/music>

Trivsel og afstandsløshed?

– en eksistensfilosofisk refleksion over sansningens afstandsløshed, trivsel og sangskrivning som musikpædagogisk aktivitet

David Sebastian Jæger

Med afsæt i den danske filosof og teolog Knud Ejler Løgstrups fænomen om *sansningens afstandsløshed*,¹ afprøves i denne artikel et tankeeksperiment, der forsøger at anskueliggøre trivselsbegrebet i relation til musikpædagogisk arbejde – eksemplificeret igennem kollaborativ sangskrivning med skoleelever som musikpædagogisk aktivitet. Dette med henblik på at skabe musikpædagogiske handlemuligheder og forbinde trivselsspørgsmålet til musikfaget, uden at musikfaget mister legitimation i sig selv.² Dette gøres ud fra en tanke, der ser på tendenser ved mistrivsel som former for afstand, og at der i begrebet om sansningens afstandsløshed kan findes en pædagogisk modvægt hertil. De logikker, der viser sig ifm. mistrivsel er alle karakteriseret ved former for afstand. Afstand til åbenhed igennem præstationspres, afstand til verden igennem acceleration og afstand til fællesskab igennem overdreven psykologisering. Tre centrale problematikker ifm. mistrivsel virker som afsæt for denne diskussion: (a) *præstation*, (b) *acceleration* og (c) *psykologisering*.³ Sansningens afstandsløshed indtænkes ifm. musikfaget i et forsøg på at fremvise muligheden for herigennem at skabe nærhed til verden og hinanden. Dette udfoldes igennem to vignetter, der skal fremkalde musikpædagogiske øjeblikke med sangskrivning. Vignetterne er narrative, tekstlige konstruktioner, der resonerer i mine erfaringer og forståelser af det praktisk empiriske arbejde med kollaborativ sangskrivning med skoleelever – hvilket har til formål at indføre læseren i min musikpædagogiske tilgang samt fænomenologisk hermeneutiske fremgangsmåde, der tager afsæt i elevernes *levede erfaringer*.⁴ Forankringen i elevernes levede erfaringer bliver særlig betydningsfuld for at sikre deltagelsesmuligheder i sangskrivningsaktiviteten.

1 K. E. Løgstrup, *Ophav og Omgivelse. Betragtninger over historie og natur. Metafysik III* (Klim, 2013).

2 Se Frede V. Nielsen, "Hvorfor musik?," *Dansk sang* 62, nr. 1 (2010): 54-65; se også Frederik Pio og Øivind Varkøy, "A Reflection on Musical Experience as Existential Experience: An Ontological Turn," *Philosophy of Music Education Review* 20, nr. 2 (2012): 99-116. <https://doi.org/10.2979/philmusieducrevi.20.2.99>.

3 Noemi Katznelson et al., *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering – om ny ud-sathed i ungdomslivet* (Aalborg Universitetsforlag, 2022).

4 Max van Manen, *Researching Lived Experience – Human Science for an Action Sensitive Pedagogy* (The Athlone Press, 1997).

Dette fordi, at de på denne måde kan tilgå aktiviteten igennem deres livsverdener – altså, igennem en uteoretiseret omgang med det musikalsk skabende, der, i bedste fald, kan give dem større deltagelsesmuligheder, upågtet deres musikalske forudsætninger. Grundet denne artikels begrænsede omfang udfolder jeg ikke her den praktisk empiriske forankring nærmere, men kan nævne, at *educational design research* er af særlig interesse for udformningen af de sangskrivningsaktiviteter, jeg gennemfører i et musikpædagogisk forskningsperspektiv.⁵

Løgstrups beskrivelser af fænomenerne *sansningens afstandsløshed*, *forenende modsætninger* og *stemthed* besøges i selskab med Martin Heideggers begreber *Dasein* og *Mitsein*⁶ og Peter Sloterdijks tanker om høresansens inderlighed⁷ – dette for at kunne indtænke afstandsløsheden i en kollektiv og pædagogisk kontekst. På denne baggrund stilles spørgsmålet:

Hvordan kan Løgstrups fænomen om sansningens afstandsløshed give os nye indfaldsvinkler til at begrebsliggøre trivsel, set i relation til sangskrivning i musikfaget?

Artiklen bevæger sig frem igennem tre dele: (i) En teoretisk introduktion til Løgstrups fænomener om *sansningens afstandsløshed*, *stemthed* og *forenende modsætninger*, Heideggers begreber *Dasein* og *Mitsein* og Sloterdijks tanker om høresansens inderlighed – derefter inddragelse af første vignet; (ii) en tredeling af centrale faktorer ifm. mistrivselssproblematikkerne bliver fremlagt, samt et forsøg på at anskueliggøre disse som former for afstand – afsluttet med inddragelse af anden vignet; (iii) i lyset af ovenstående indledes en diskussion af sangskrivningens musikpædagogiske muligheder og perspektiver ifm. spørgsmål om trivsel og mistrivsel.

Igennem artiklen tænker jeg sammen med de inddragede teoretiske perspektiver. Dette kommer til udtryk ved, at citater ofte indgår i tæt sammenskrivning med min egen argumentation. Derved implementeres de teoretiske forståelser i min egen hermeneutiske fremgangsmåde og bruges både deskriptivt og normativt. Dette er et stilistisk bevidst valg, der skal medvirke til at fremvise min vurdering af teoriernes pædagogiske relevans og betydning.

5 For mere om *educational design research*, se Susan McKenney og Thomas C. Reeves, “Educational Design Research,” i *Handbook of Research on Educational Communications and Technology*, red. J. Michael Spector et al. (Springer, 2014), 131-140.

6 Frederik Pio, *Introduktion af Heidegger til de pædagogiske fag – om ontologi og nihilisme i uddannelse og undervisning* (Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet, 2012).

7 Peter Sloterdijk, “Hvor er vi, når vi hører musik?” i *Værens domesticering – udvalgte tekster om menneskerugekasser, skindød tænkning og antropoteknik*, red. Steen Nepper Larsen og Mads Lund Mikkelsen, overs. Lars Christensen og Mads Lund Mikkelsen (MindSpace, 2022), 38-63.

Forskningsmetodisk præcisering

Vignetterne er udformet på baggrund af empiriske erfaringer gjort i forbindelse med mit kandidatspeciale, hvor jeg gennemførte et kollaborativt sangskrivningsforløb med grundskoleelever på mellemtrinnet. Disse erfaringer er formateret således, at de er i stand til at fremvise mine levede erfaringer med musikpædagogisk sangskrivning i kondenseret form. Jeg trækker i den forbindelse på Max van Manens beskrivelser af en *human science*, der med fortolkende fænomenologisk metode formidler levede erfaringer gennem tekstliggørelse.⁸ Derudover har jeg søgt inspiration i Norman K. Denzin og Joseph G. Pontorrotos udlægninger af *thick descriptions*, hvor det ligeledes er hensigten at bringe læseren i kontakt med levede erfaringer og fortolkninger af disse.⁹ Vignetterne formidler derved det immanente meningsindhold i mine erfaringer med musikpædagogisk sangskrivning mere end nøjagtig dialog. Dette er i overensstemmelse med den fænomenologiske og hermeneutiske metode i van Manens udlægning af *lived experience descriptions*: “We are less concerned with the factual accuracy of an account than with the plausibility of an account – whether it is true to our living sense of it.”¹⁰ Vignetterne kan altså sammenfatte og formidle essentielle grundtræk ved musikpædagogisk sangskrivning og medvirke til at gøre praktisk pædagogiske situationer nærværende for læseren på en sådan måde, at de teoretiske perspektivers praktisk pædagogiske relevans synliggøres.

Afstandsløshed*Sansningens afstandsløshed*

Sansning er ikke receptiv, den er afstandsløs. Sådan lyder K. E. Løgstrups beskrivelse af det fænomen, han kalder *sansningens afstandsløshed*.¹¹ Den gængse opfattelse af sansning som receptiv – som sansestimuli modtaget udefra, der derefter bliver fortolket i hjernen – er med til at skabe et billede af mennesket som levende en *randtilværelse*, på kanten af universet.¹² Kosmos bliver herved til omgivelser, der er til for menneskets forbrug, i stedet for at være vores ophav. Med sansningens afstandsløshed rykker Løgstrup

8 Max van Manen, *Researching Lived Experience*.

9 Norman K. Denzin, “Thick Description,” i *Interpretive Interactionism*, red. Norman K. Denzin (SAGE Publications, 2001), 99-118. <https://doi.org/10.4135/9781412984591>; Joseph G. Pontorrotto, “Brief Note on the Origins, Evolution, and Meaning of the Qualitative Research Concept Thick Description” *The Qualitative Report* 11, nr. 3 (2006): 538-549. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2006.1666>.

10 Max van Manen, *Researching Lived Experience*, 65.

11 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*.

12 Se Løgstrup om “Den selvberørende bevidsthed og randtilværelsen,” i *Ophav og Omgivelse*, 35-40. Her udlægger Løgstrup, hvordan sansningen fejlagtigt bliver opfattet som noget, der er i os og ikke i vores omgivelser, hvilket hænger sammen med et konstrueret billede af bevidstheden som selvberørende.

på den måde mennesket “tilbage” i universet eller, rettere sagt, henimod en forståelse af mennesket som *af* universet. Når vi hører og ser, så høres og ses noget. Igennem sansningen rører vi ved det hørte og sette, og vi, de hørende og seende, bliver ligeledes rørt af det hørte og sette: “Som sansende væsener rører vi sansende ved andet legemligt værende, ved univers, som er til i ydre ‘legemlig’ fylde – og det lader os ikke uberørt. Det stemmer sindet.”¹³ Sansningens afstandsløshed er i denne optik en overskridelse af det subjekt/objekt-forhold, der ligger i en receptiv forståelse af sansningen. Vi er derved ikke blot passive modtagere af sansestimuli fra vores omverden, nej, som sansende er vi ét med det sansede. Sansning skal altså ikke forstås kausalt, da dette er med til at opretholde et – for Løgstrup – illusionistisk billede af sansende subjekter, i afstand til en sansbar objektiveret omverden.

Løgstrups fænomenologiske beskrivelse af den afstandsløse sansning henter han i sansernes potentielle *allestedsnærvær*: “Sansende er jeg til stede i et vidt og åbent rum, hvor min opmærksomhed kan hæfte sig snart ved det ene snart ved det andet. Alt imens jeg, hvad mit legem angår, er på afstand...”¹⁴ Han beskriver at være ude ved tingene, ment som, at vi igennem vores sanser er ved det sansede. Vi er allestedsnærværende i sansningen. Det er igennem forståelsen af vores kroppe begrænsethed i tid og rum, at vi oplever os selv som på afstand af. Men i “vores sansning kan vi være langt væk fra vores legeme, henne ved døren, oppe på månen eller ude ved stjernerne.”¹⁵ I sansningens afstandsløshed “er der ikke ladet noget tilbage i os, der ikke er univers.”¹⁶

Forenende modsætninger

Sansning og forståelse beskrives som et “samspil uden samblending,”¹⁷ dette til trods for, at vi ikke oplever det sådan. I vores oplevelse er de to fænomener netop uadskillelige. Vi oplever ikke sansningens afstandsløshed solo. Forståelsen er en del af sansningen på en sådan måde, at vi – som Løgstrup nævner det – ikke hører stærens sang uden at forstå, at det er stæren, der synger.¹⁸ Forholdet mellem sansning og forståelse beskriver Løgstrup som forholdet mellem afstandsløshed og afstand. I modsætning til Kant, der lader sansningen “gå under” i forståelsen,¹⁹ siger Løgstrup, at “Forståelsen er gået ind i sansningen, forbindelsen er så intim som tænkes kan.”²⁰ Trods dette, er de modsætninger. Det, vi sanser, befinder sig i en kropslig afstand til os, men ikke

13 Ole Jensen, *Historien om K. E. Løgstrup* (ANIS, 2007), 139.

14 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*, 21.

15 Jakob Wolf, *Mennesket i Universet – ledsager til K. E. Løgstrup: Ophav og Omgivelse. Metafysik III* (Klim, 2013), 52.

16 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*, 17.

17 Jensen, *Historien om K. E. Løgstrup*, 138.

18 K. E. Løgstrup, *Kunst og erkendelse. Kunstfilosofiske betragtninger. Metafysik II* (Klim, 2018).

19 Jensen, *Historien om K.E. Løgstrup*, 135.

20 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*, 16.

i en afstand til vores sansning. Med vores forståelse er det modsat: der bringes vi på "afstand af takket være sproget."²¹ Sproget skaber individuation og en "form for objektivering"²² af verden. Det betyder ikke, at sproget udelukker sansningen, men sproget giver os mulighed for at adskille os fra tingene "derude", og opdage os selv og vores handlemuligheder som vores egne. Modsætningsforholdet mellem sansning og sprog er ikke et, hvor det ene udelukker det andet, tværtimod. Til at forklare dette, kan vi søge hjælp i Løgstrups beskrivelser af *forenende modsætninger*.²³ De forenende modsætninger skubber ikke hinanden væk, men skaber "liv og energi" igennem den "spænding", de rummer.²⁴ De kan ikke skilles ad, men må heller ikke blandes sammen. De konstituerer hinanden i deres modsætningsforhold. Det er dette blik, jeg anlægger på sangskrivningsprocessen, hvor et forenende modsætningsforhold mellem *ord* og *klang* kan ses som selve sangskrivningens væsenstræk. "Forholdet mellem den afstandsløse sansning og det afstandsskabende sprog udgør i heldigste fald en frugtbar forenende modsætning. Sansning og sprog er som modsat ladede poler, der får gnisten til at springe."²⁵ Dette vender vi tilbage til.

Stemthed

Løgstrups beskrivelser af *stemthed* skal forstås i relation til den før-bevidste og pre-refleksive sansning. Det er herigennem, vi bliver op- og nedstemte: "Nedstemt af afmagten, opstemt af universets nærvær."²⁶ På den måde kan den før-bevidste afstandsløshed trænge ind i vores forståelse og bevidsthed som en stemning eller stemthed – hvor verden ikke "lader os ... uberørt."²⁷ Når vi oplever verden, gør vi det med en følelse, eller rettere, med en stemthed. Dette får os til at se verden og andre mennesker i deres betydningsfuldhed – som noget, der angår os og er henvendt mod os. Stemtheden åbner altså et mulighedsrum, hvor verden træder frem som "lys eller mørk, mulighedsfyldt eller tømt for betydning."²⁸ Den stemthed, verden efterlader på os, igennem den før-bevidste afstandsløshed, der ligger i sansningen, søger en artikulation. Denne artikulation kan blandt andet findes i kunsten: "Stemtheden i indtrykket forlanger, for at blive fattet ret, et stemt udtryk, og det er denne stemthed, kunstværket får fra sit medium..."²⁹ På den

21 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*, 16.

22 Jakob Wolf, "Sansning og æstetik" i *Kunst og Virkelighed*, red. Per Dahl og Svend Andersen (ANIS, 1984), 34.

23 K. E. Løgstrup, *System og Symbol* (Gyldendalske Boghandel, Nordiske Forlag, 1997).

24 Løgstrup, *System og Symbol*, 183.

25 Wolf, "Sansning og æstetik," 35.

26 Løgstrup citeret i Jensen, *Historien om K.E. Løgstrup*, 139.

27 Jensen, *Historien om K.E. Løgstrup*, 139.

28 Mogens Pahuus, *Løgstrup & Kunsten* (Klim, 2016), 14.

29 Pahuus, *Løgstrup & Kunsten*, 15.

måde kan der igennem kunst bringes en før-bevidst stemthed frem i lyset, til skue for bevidstheden:

... det stemte indtryk indeholder en erkendelse, der vil artikuleres.... I det stemte indtryk er vi ... åbne for en betydning af, hvad vi sanser og kommer ud for, der går ud over eller går bag om vor på forhånd fortrolighed med tingene og begivenhederne.... Hvad der gør indtryk på os, har bragt os ud af vore sjælelige fuger, indeholder en erkendelse, som – hvis vi blot kunne få den artikuleret – måske vil vise sig væsentligere end al vor begrebsligt fastlagte, orienterende erkendelse.³⁰

Det er på denne baggrund, at sansningens afstandsløshed får særlig relevans ifm. kunstnerisk udtryk – som artikulation af en sanselig før-bevidst stemthed. Kunstværkets henvendelse til vores sanser kan altså bevare det stemte indtryk og transformere det til et stemt udtryk. “Kunstneren besinder sig ... på selve det sanselige element,”³¹ siger Løgstrup. Derved tilbydes en måde at erfare verdens fænomener på, der er ganske anderledes end den intellektuelle begrebslige erkendelse. I det stemte indtryk bliver vi, som sagt, “åbne for en betydning af, hvad vi sanser og kommer ud for, der går ud over eller går bag om vor på forhånd fortrolighed med tingene og begivenhederne.”³² Kunsten erstatter altså ikke sansningen, men kan igennem *besindelsen* på det sanselige bevare stemtheden i indtrykket, og derigennem bringe os i kontakt med en pre-refleksiv fænomenal oplevelsesintensitet af verden.

Høresansens inderlighed

For at rette sansningens afstandsløshed tydeligere imod høresansen, og derved det musikpædagogiske, finder jeg det nødvendigt at inddrage den tyske filosof Peter Sloterdijks tanker om høresansens inderlighed. Sloterdijk stiller spørgsmålet: Hvor er vi, når vi hører musik?³³ Ifølge Sloterdijk er det vestlige samfund præget af en visuel forståelse af verden – et “primært seende forhold.”³⁴ Det sete opleves og *viser sig* som stående i en afstand til os. I en visuel kultur er dette med til at skabe et subjekt/objekt-forhold til verden, fordi vi godtager afstanden til tingene, og til den anden, som en reel afstand. I et hørende forhold til verden ville det være anderledes. Når vi lytter, kan vi ikke opretholde den afstand, som synet muliggør. Vi er ikke “på afstand af,” når vi hører: “Øret kender ikke til et overfor ... det er midt i de akustiske begivenhedernes gang.”³⁵

30 Løgstrup, *Kunst og erkendelse*, 9.

31 Løgstrup, *Kunst og erkendelse*, 7.

32 Løgstrup, *Kunst og erkendelse*, 9.

33 Sloterdijk, “Hvor er vi, når vi hører musik?”

34 Sloterdijk, “Hvor er vi, når vi hører musik?” 39.

35 Sloterdijk, “Hvor er vi, når vi hører musik?” 40.

Høresansen er den første sans, vi udvikler, og vi kan høre før vores fødsel; noget, Sloterdijk beskriver som moderlivets “dunkle Weltmusik.”³⁶ Før vi kommer til denne verden, er vi til i en verden af lyd, alt imens vi fysisk er forbundet og afstandsløse til den mor, der holder os i hendes indre. På den måde kan man se lyden som en oprindelighedens sans. Høresansen forbinder os med andre mennesker, noget, Lars Ole Bonde refererer til igennem en beskrivelse fra en døvstum forfatter, der formulerer det således: “Blindhed adskiller dig fra ting, mens døvhed adskiller dig fra mennesker.”³⁷ En hørelsens filosofi kan altså kun “være mulig som en teori om i-væren – som udlægning af den ‘inderlighed’, der bliver verdensfølsom i den menneskelige vågenhed.”³⁸ Sloterdijk påpeger altså, på samme måde som Løgstrup, at vi fejlagtigt forstår sansning som receptiv, men at denne forståelse ikke kan fastholdes i høresansen. Den forbinder os til verden igennem en oplysning af verden som altid-allerede tilstede i os. Set ud fra Sloterdijks betragtninger kan man pege på en særlig mulighed for inderlighed og afstandsløshed i høresansen, fordi høresansen ikke kan opretholde den *vrangforestilling*, at vi i sansningen står i afstand til det sansede.³⁹

Med-væren

I det følgende vil jeg inddrage to af Martin Heideggers begreber: *Dasein* og, i særdeleshed, *Mitsein*.⁴⁰ Hensigten er ikke grundig redegørelse af Heideggers egne forståelser af begreberne, men snarere, hvordan disse kan hjælpe os til at bevæge Løgstrups beskrivelser af sansningens afstandsløshed ind i en kollektiv og pædagogisk rammesætning.

Dasein er bestemmelsen af mennesket som altid værende-i-verden. Som en *der-væren*. Altid er vi *i-verden* og kan ikke forstås uden dette tilhørsforhold. Der findes ingen forudbestemt menneskelig essens for menneskets *der-væren*. Essensen er eksistensen, som udfoldes i menneskets *væren* som åbenhed til verden. Mennesket er altså henvist til verden, og *Dasein* bliver til igennem menneskets selvforhold. Menneskets *der-i-verden* udgør dets eksistentielle handlemuligheder i den verden, det altid-allerede er indfældet i. “Væren er det, der oppebærer mennesket i en åbenhed for den baggrundshorisont af mening og betydning, der kommer til syne i selve vor daglige praktikker i verden.... Væren er den implicitte, levede baggrund...”⁴¹ Vi ser i denne beskrivelse af *Dasein* dets

36 Sloterdijk citeret af Frederik Pio, “Sanselighedspædagogik og livsduelighed,” i *Nordisk musikk-pædagogisk Årbok 11*, red. Frede V. Nielsen et al. (Norges Musikkhøgskole, 2009), *NMH-publikasjoner* nr. 8, 152.

37 Se Lars Ole Bonde, *Musik og menneske. Introduktion til musikpsykologi* (Samfundslitteratur, 2009), 44.

38 Sloterdijk, “Hvor er vi, når vi hører musik?” 40.

39 Løgstrups udtryk *vrangforestilling* referer til forståelsen af sansningen som receptiv, hvilket han peger på som den gængse opfattelse. Se *Ophav og Omgivelse*, 15-20.

40 Se evt. Dermot Moran, “Being-With;” og Joseph Rouse “Dasein,” i *The Cambridge Heidegger Lexicon*, red. Mark A. Wrathall (Cambridge University Press, 2021), 111-115; 201-209.

41 Pio, *Heidegger til de pædagogiske fag*, 46.

sammenlignelighed med Løgstrups beskrivelser af sansningens afstandsløshed.⁴² *Dasein* er konstitueret af menneskets levede baggrund, vi kunne også sige livsverden eller stemthed. Vi er farvet af vores væren-i-verden, der udgør det mulighedsrum, der åbner sig for os. Heideggers væren og Løgstrups sansning ligger altså meget tæt på hinanden, da de begge italesætter menneskets tilhørsforhold og *befindlighed* i verden eller kosmos. Vi bliver til i dette sanselige kropslige mellemværende, i et forhold, vi ikke har valgt, men som vi er henvist til eller, som Løgstrup ville sige det, har vores ophav i.

Hvor sansningens afstandsløshed fokuserer på menneskets forhold til kosmos, og *Dasein* forholdet til verden, da fokuserer *Mitsein* på det forhold, at verden altid er en delt verden: “*Dasein* er ... grundbegrebet for en filosofisk bestemmelse af menneskets fundamentale forbundethed med verden. *Mitsein* fokuserer i stedet på implikationerne af denne bestemmelse i forhold til en fokusering på samværet og dermed den kollektive og delte dimension af *Daseins* væren-i-verden.”⁴³ Vi kan derved, med *Mitsein*, være med til at rette fænomenet om sansningens afstandsløshed ind i en mellemmenneskelig forståelsesramme, hvilket vi har brug for i en fokusering af pædagogiske, didaktiske og trivselsmæssige forhold.

Ligesom Løgstrup forsøger at overkomme en subjekt/objekt-forståelse af verden med sansningens afstandsløshed, så gøres det samme med *Mitsein*. Her ydes en kritik af Husserls forståelse af *intentionalitet* og *intersubjektivitet*.⁴⁴ Ud fra Løgstrup og Heideggers forståelse lykkedes det ikke Husserl at overkomme subjekt/objekt-spaltningen, fordi der i hans intentionalitetsbestemmelse er en bevidsthed, der befinder sig uden for verden og ikke som hos Heidegger altid-allerede er *i*-verden. I intentionalitetsbegrebet bliver det individualiserede subjekt tildelt for stor betydning. Bevidstheden bliver selvberørende og subjektet *situationsløst*.⁴⁵

Mitsein forsøger at overskride forståelsen af intentionalitet som individuel psykologisk bestemmelse og i stedet fokusere på en oprindelig, før-refleksiv fortrolighed med verden. Eller, sagt med Løgstrups beskrivelser, en før-bevidst sanselig afstandsløshed. *Mitsein* medvirker til en fokusering af det kollektive ind i den delte verden. Her rejser det så kritikken af intersubjektivitet. Dette fordi intersubjektivitet ikke tilstrækkeligt kan beskrive en forbundethed og et ikke-psykologisk, “non-kognitivt, før-refleksivt og sanseligt”⁴⁶ forhold til verden.

I afstandsløsheden er vi ikke blot subjekter over for hinanden. Vi er i samme verden, i samme båd, så at sige, og vores handlinger kan ikke forstås uden dette primære tilhørsforhold som udgangspunkt. Afstandsløsheden må altså forstås i en mere kollektiv og oprindelig forståelsesramme. *Mitsein* går uden om det “individualiserede subjekt”⁴⁷

42 Løgstrup gik til forelæsninger ved Heidegger i 1933-34 og var tydeligt influeret af Heideggers filosofi. Se evt. K. E. Løgstrup, *Martin Heidegger & Heideggers kunstfilosofi* (Klim, 2008).

43 Pio, *Heidegger til de pædagogiske fag*, 197.

44 Pio, *Heidegger til de pædagogiske fag*, 199.

45 Wolf, *Mennesket i Universet*, 106.

46 Pio, *Heidegger til de pædagogiske fag*, 199.

47 Pio, *Heidegger til de pædagogiske fag*, 199.

der antydes med det intersubjektive – forstået som et subjekts psykologiske rettedhed over for et andet – og omfatter det kollektive værensforhold, vi har sammen – i og med verden – og på den måde beskriver det tydeligere mennesket som henvist til en altid-allerede *delt* verden.

Første vignette

Jeg sidder i et lille lokale med fire elever fra 5. klasse. Jeg har fortalt dem, vi skal skrive en sang om noget, de har oplevet – om konkrete oplevelser, de har haft i deres liv. Noget, der har gjort dem glade eller kede af det. De fjoller, griner og fortæller om ting, de laver sammen i deres fritid. Man kan mærke, at lige netop disse fire elever er venner, og de har meget, de vil dele med mig og hinanden. Fortællingerne stikker i mange retninger, men de handler alle sammen om fjollerier og venskab. Stemningen er munter og energisk. Det virker derfor oplagt at tage afsæt i den munterhed, der er i lokalet. Jeg søger deres blikke, imens jeg i et højt tempo spiller en dur-akkord på min guitar: “Skal det være noget i den her stil?” De smiler og udbryder: “Jaa, sådan dér!” Jeg nynner en melodi, imens jeg inkorporerer nogle af de ting, de har fortalt om. Jeg synger: “Jeg bliver glad, når vi leger i haven.” Sille svarer syngende tilbage: “Og jeg mærker, at det kilder i maven.” Jeg udbryder: “Jaa, sådan dér!” Hendes syngende svar får sangens form til at tone forsigtigt frem foran os, i et øjeblik, hvor den pædagogiske asymmetri virker fraværende.

Vignetten fremkalder et musikpædagogisk øjeblik med sangskrivning – et øjeblik, elever og underviser deler omkring tilblivelsen af en sang. Herigennem tilbydes vi et glimt ind i elevernes selvfølgelige livsverdener og kommer i berøring med de intensiteter, de møder verden med. De artikulerer en nærhed og kærlighed til deres venner, både i deres beretninger og i den måde, de er sammen i lokalet. På denne baggrund bliver de i stand til sammen at snakke om og artikulere en sang om et så stort emne som kærlighed. Vi ser, hvordan ordene til sangteksten bliver fremkaldt af en musikalsk udveksling. Der sker altså noget i spændingsfeltet mellem ord og klang. Sille svarer på underviserens første sanglinje med næste linje, der nærmest flyver ud af munden på hende. Det virker som om, musikken inviterer den næste sanglinje frem, så den bliver sunget igennem hende. Vi ser også, hvordan underviseren må have en sensitivitet over for stemning eller stemthed. Stemningen eleverne skaber igennem deres fortælling og væren i situationen, bliver brugt som afsæt for det skabende arbejde. Det bliver derudover tydeligt, hvordan det skabende arbejde medvirker til en højere grad af symmetri mellem eleverne og underviser. Dette igennem den stemthed, der flytter dem ud af en individuel afstand, henimod en *delt* stemning, der går bagom individuelle holdninger og udtryk, og i stedet artikulerer stemthed i et *delt* musisk samvær.

Afstand

I det nedenstående vil jeg, på baggrund af Katznelson et al.'s empiriske undersøgelser med unge, beskrive, hvordan mistrivsel kommer til udtryk og kan forstås i relation til tendenser i samfundet. Dette fremlægges igennem en tredeling af centrale faktorer i forbindelse med mistrivsel.⁴⁸

Acceleration

Katznelson et al. beskriver, hvordan den øgede effektivisering af transport har skabt muligheder for at rejse langt på kortere tid, hvilket har gjort større dele af verden tilgængelig for flere mennesker. Den teknologiske acceleration skaber, ifølge forfatterne, en indsnævring af den fysiske verden. Denne tilsigtede acceleration af samfundet, som egentligt har til hensigt at optimere og give tid, ender, som også Hartmut Rosa påpeger, med at gøre det modsatte.⁴⁹ Det er denne bevægelse i samfundet som de unge, ifølge Katznelson et al., befinder sig i – i et system, der accelererer og skaber en fornemmelse af tidspres. De unge oplever, at de skal udvise robusthed, evne at handle selvstændigt og samtidigt virke autentiske. Samtidigt med dette står de hele tiden over for valg knyttet til deres fremtidige uddannelser og muligheder. Valg, der enten kan lukke eller åbne døre for dem, alt efter, hvordan de præsterer. Forfatterne viser, hvordan accelerationen for nogle skaber en følelse af, at det sociale liv passerer dem forbi, og at de derved bliver hægtet af, hvis de skal leve op til faglige forpligtelser, imens det på samme tid beskrives, hvordan de unge føler sig hægtet af det faglige, hvis de skal leve op til sociale forpligtelser. På den måde resulterer det høje tempo, for nogle, i en følelse af at være udspændt, noget en ung kvinde beskriver med billedet af at føle sig som en "spændt bue."⁵⁰ Andre unge fortæller om den fremmedgørelse, de oplever, accelerationen skaber, hvor opgaver blot bliver noget, der skal overstås, uden, at der egentligt er knyttet en fornemmelse af mening til dem.⁵¹

Præstation

Kravet om præstation beskrives af Katznelson et al. som sammenhængende med samfundets øgede fokus på selvoptimering og konkurrence. På den måde er det tæt knyttet til neo-liberale tendenser i samfundet og den øgede individualisering, der er fundet sted på baggrund af ønsker om "individuel frihed, frie markeds kræfter ... og konkurrence."⁵²

48 Katznelson et al., *Mistrivsel*.

49 Hartmut Rosa, *Fremmedgørelse og acceleration* (Hans Rietzles Forlag, 2014).

50 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 89.

51 Katznelson et al., *Mistrivsel*.

52 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 111.

Mennesket “‘frisættes’ til selv at skabe og forme sin identitet og liv,”⁵³ men konsekvenserne af disse valg bliver ifølge forfatterne overladt til den enkelte. De påpeger, at det at præstere godt tillægges en særlig høj værdi i vores samfund, og at der herigennem kan opnås betydelig anerkendelse. Det bliver op til den enkelte at indfri krav og forventninger – mislykkes dette, vil det let kunne opleves som nederlag. Dette forskyder, hvad der er “godt nok”, så det tilstrækkelige ikke længere opleves som en mulighed: “Det bliver således i stigende grad præstationen og det at lykkes med at præstere, som bliver det, der hyldest, snarere end det præstationen omhandler.”⁵⁴ Katznelson et al. peger på, at samfundet forventer det “enestående og usædvanlige,” hvilket har skabt “en intensivisering af individualiseringen,” der gør, at det ikke længere er tilstrækkeligt at leve op til samfundets almene krav.⁵⁵

Psykologisering

Psykologisering henviser til, hvordan unges møde med krav, idealer og forventninger udefra fører til et øget indadrettet blik. Dette i en vurdering af i hvor høj grad, de unge selv formår at leve op til disse forventninger. Forfatterne mener, at en psykologisering af samfundet og hverdagslivet er fundet sted i en sådan grad, at vi har overtaget og indarbejdet psykologiske udtryk og handlemåder som en naturlig del af vores hverdag og hverdagsprog. Med reference til sociologien Philip Rieff, beskriver Katznelson et al., hvordan psykologien allerede fra slutningen af det 19. århundrede var i færd med at erstatte religionen, hvilket medvirker til, at “det at have det godt bliver et mål i sig selv frem for et resultat af en stræben efter det fælles gode.”⁵⁶ Det beskrives, hvordan psykologiske praksisser “siver ind” i vores hverdag og påvirker den måde, vi opfatter os selv på.⁵⁷ Vi oplever os selv igennem en psykologisk forståelse af verden, og vi bruger denne forståelse til selv-ledelse og som selv-styringsstrategi, hvilket ifølge forfatterne frembringer en overensstemmelse mellem individet og det vestlige samfunds idealer, der er kendetegnet ved “individualiserede, liberale styringsformer.”⁵⁸ Psykologiseringen som begreb, er tæt knyttet til individualiseringen, fordi vi i højere og højere grad ser os selv som selvstyrende for eget liv og tilfredshed. De samfundsproducerede krav, de unge oplever, ansporer dem derved til en “selvvurderende introspektion”.⁵⁹ De unge vender blikket indad og bliver selviagttagende. Igennem denne indadskuen vurderer de så i hvor høj grad, det er lykkes dem at leve op til krav og forventninger, og dermed bliver blikket

53 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 111.

54 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 111.

55 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 112.

56 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 139.

57 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 139.

58 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 139.

59 Katznelson et al., *Mistrivsel*, 150.

på dem selv ofte præget af selvkritik.⁶⁰ Psykologiseringen rummer ifølge forfatterne den dobbelthed, at den bringer de unge i kontakt med deres tanker og følelser, og samtidigt skaber denne tendens til at vende fokus indad, hvilket kan komme til udtryk igennem selvmonitorering, selvkritik og skam.⁶¹

Mistrivsel som afstand

På den anden side af Løgstrups beskrivelser af sansningens afstandsløshed ligger forståelsens afstand. De ovenstående perspektiver om mistrivsel fremviser netop denne afstand, i menneskets stadigt større forsøg på at være "herre i eget hus." Igennem psykologiseringen forsøger vi at forstå og vurdere os selv, vores motiver og handlinger. Vi vil være hundrede procent autentiske og i lyset af præstationsforventninger være i stand til at indfri ethvert potentiale som vi, igennem forståelsen af os selv, kan sætte i spil. Dette verdenssyn efterlader ringe plads til det, der ikke lader sig forstå, begribe og kontrollere, og det medfører, hvad Hartmut Rosa beskriver som "verdens gådefulde tilbagetrækning."⁶² Vores forsøg på at bringe verden nær, igennem erobring og teknisk funktionalitet, ender, som beskrevet tidligere, med at gøre det modsatte. Med reference til et sciencefiction-digt skrevet af den svenske forfatter Harry Martinson, beskriver Løgstrup, hvordan en gruppe mennesker forlader en gold og ødelagt jordklode. De bliver sendt ud af kurs i rummet, fordømt til evig vandring i intetheden, afstanden til jorden er som en hungersnød uden jordens lyde, dufte og synsindtryk til at stimulere deres sanser. "Mennesket lever ikke af mad og ilt alene – men også af næring til sanserne."⁶³ Løgstrup peger her helt konkret på menneskets fundamentale behov for at sanse, og fremviser med fortællingen, i bogstavelig forstand, hvordan afstanden til vores sansende natur fratager os vores muligheder for at trives. Jakob Wolf beskriver Løgstrups betragtninger om sansningen således: "... sansningen er 'helbredende'... Hvad er det for en sygdom, sansningen helbreder for? Det er den sygdom, at sindet vil lukke sig inde i sig selv.... Sansningen kan bryde denne indelukkethed og dermed helbrede os. Sansningen befrier os fra os selv."⁶⁴ Indelukketheden kan forstås ud fra den førnævnte intensiverede individualisering og psykologisering.⁶⁵ Sansningen viser sig i dette perspektiv som et muligt værn mod den "indelukkethed," der bærer store lighedstræk med forhold som selv-monitorering og den indadvendthed, der viser sig i mistrivselproblematikker. På samme måde beskriver Frederik Pio den subjektive individualisering som kendetegnende for mennesket i dag:

60 Katznelson et al., *Mistrivsel*.

61 Katznelson et al., *Mistrivsel*.

62 Hartmut Rosa, *Det ukontrollerbare* (Forfatteren og Eksistensen, 2023), 23.

63 Løgstrup udlagt af Jensen, *Historien om K.E. Løgstrup*, 132.

64 Jakob Wolf, *Det ubevæbnede øje – essays om fænomenologi, videnskab, økologi og teologi* (ANIS, 2012), 225.

65 Katznelson et al., *Mistrivsel*.

Når min verden begynder og slutter i mig selv, er der ikke langt til, at den anden potentielt kan reduceres til et middel, der kan forbruges i opnåelsen af ens egne mål. Den adskilthed, isolation og følelse af formålsløshed, det moderne menneske i stigende grad erkender ... denne glædesløse tilstand skaber en lang række af konflikter, der kun medvirker til at gøre distancen mellem mennesker dybere.⁶⁶

Pio beskriver *distancen* mellem mennesker som en *glædesløs tilstand*, koblingen mellem mistrivsel og afstand står her tydeligt frem. Det taler derudover direkte ind i den "glædesløse tilstand" som præstationspresset skaber, hvor vi må overgå hinanden "i opnåelsen af egne mål."

Løgstrup beskriver, hvordan den afstandsløse sansning fordrer en *tilbageholdenhed* – en ikke-erobring.⁶⁷ Spændingen mellem erobring og tilbageholdenhed – ment som samspillet mellem forståelse og sansning – er kommet ud af balance. I en kultur, hvor besindelsen på sansningens *in-aggressive* verdensforhold bliver negligeret, vil forståelsens afstandsskabende egenskaber dominere tilbageholdenhedsimpulsen.⁶⁸ Tilbageholdenhed er altså ikke det samme som indadvendthed, men er en etisk⁶⁹ besindelse på det sansbare. Det kan virke kontraintuitivt, at tilbageholdenheden ikke netop er afstandsskabende. Men det er fordi, tilbageholdenheden her ikke anses igennem forståelsens prisme, men igennem sansningens. Sagt anderledes bringer den udfordrede tilbageholdenhedsimpuls mennesket på afstand af den der-væren, der kan åbne et eksistentielt mulighedsrum på baggrund af vores stemte baggrundsforfølelse af livet. Vi bliver indadvendte i stedet for verdensvendte.⁷⁰ På den måde bliver det tydeligt, at vi lukker os for det sansbare, for åbenheden i tilværelsen og for afstandsløsheden. "Så a-kosmisk indstillet er vi blevet."⁷¹

Anden vignet

Jeg sidder rundt om et bord med fire elever fra 5. klasse. Vi taler om konkrete oplevelser fra deres liv, som kan være udgangspunkt for vores sang. Flere af eleverne hænger lidt ind over bordet, virker trætte og siger ikke så meget. Deres fortællinger stikker i flere retninger, og der viser sig ikke umiddelbart et fælles tema, vores sang

66 Pio, *Heidegger til de pædagogiske fag*, 175-176.

67 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*.

68 Ole Jensen, "Sansning og forståelse," i *Kunst og Virkelighed*, red. Per Dahl og Svend Andersen (ANIS, 1984), 21-30.

69 Her skal etisk ikke forstås som en bevidst overvejelse over rigtigt og forkert, men som en *fordring*, der spontant udspringer af vores sanselige forbundethed til kosmos. Se K. E. Løgstrup, *Den etiske fordring* (Gyldendal, 1991).

70 Se Gert Biesta, *World-Centered Education. A View for the Present* (Routledge, 2022); og evt. Biesta, *Letting Art Teach. Art Education 'after' Joseph Beuys* (ArteZ Press, 2019).

71 Løgstrup, *Ophav og Omgivelse*, 58.

kan handle om. Pludseligt siger Tobias noget: “Jeg kan altså slet ikke nå at lave alle de lektier, vi skal, det får jeg sgu lidt stress over nogle gange.” William svarer: “Det gør jeg altså også.” Harald stemmer i: “Hvad med mig? Jeg er totalt bagud!” Jeg kan mærke, hvordan stemningen i lokalet bliver mere energisk. Alle har pludseligt noget, de vil fortælle. Elevernes kropssprog ændrer sig: de læner sig ikke længere tilbage, men fremad. Jeg spørger, om det er noget, de allesammen kender til. Det er det! Vi begynder at skrive en sang ud fra de beretninger, de har om at føle sig bagud eller hægtet af, og om at blive ligeglade med det hele. I takt med, at vi begynder at spille, synge, rime og komponere, bliver de problematikker, de fortæller om, båret frem af musikken med en fornemmelse af virkelyst og fandenivoldskhed. Stemningen er munter og energisk, imens vi synger om afmagt, frustrationer og usikkerhed.

Vignetten fremkalder her en proces, der til forskel fra den første, ikke til at starte med er båret frem af musikken. Man kan sige, det går den anden vej rundt. Begyndelsesvis er der mindre åbenhed fra elevernes side. De har alle erfaringer med acceleration og præstationspres – altså mistrivselproblematikker. Det fortæller de ganske naturligt om, og det er tydeligt, at deres evner til at beskrive deres egne følelser, og vende blikket indad, er veludviklet. Men igennem sangskrivningen skabes der mulighed for at sætte denne problemstilling – og deres psykologiske kompetencer til at beskrive deres følelser – ind i et klangbåret sanseligt samvær. På den måde løfter de en afstand, der udfordrer dem, ind i en afstandsløshed til hinanden. Det indadvendte bliver artikuleret i en udadvendthed, fra et nedstemt indtryk til et opstemt udtryk. Deres psykologiske virkelighed bliver altså løftet ind i en medværen på en sådan måde, at det åbner et mulighedsrum, hvor de bliver i stand til at sige fra igennem sangen. Vignetten fremviser derudover noget om en nødvendig pædagogisk tålmodighed og tilbageholdenhed i det musikalsk skabende arbejde. Eleverne må have tid til at lade det vigtige komme frem, og underviseren må have en opmærksomhed på, hvornår noget dukker op, der binder eleverne sammen i øjeblikket – i dette eksempel en delt problematik.

Mellem afstand og afstandsløshed

Sangskrivning som forenende modsætningsforhold

Sangskrivning finder sted i et felt mellem ord og klang. Musikken henvender sig direkte til vores sanser og har en særlig mulighed for at bringe os i kontakt med den afstandsløse sansning. Sangskrivningens anden komponent er sproget, som repræsenterer forståelsen og afstanden. På den måde kan man argumentere for, at sangskrivning er konstitueret af det, Løgstrup kalder *forenende modsætninger*.⁷² Sangene lader eleverne beskrive deres verdensforhold igennem et sprog og en introspektion, der knytter sig til deres psykologiske kompetencer, men båret frem af en musikalsk klangbund, der løfter disse forståelser

72 Løgstrup, *System og Symbol*.

ind i en kollektiv, afstandsløs og sansbar væren. Men helt afstandsløse går det heller ikke, vi er: “Hvis vi kunne fatte det forunderlige i det, at vi kan høre, og i det, at vi kan se farver og former, så ville glæden ved det tage magten fra os.”⁷³ Hertil viser sproget sig som en afstandsskabende handlemulighed i verden.

Hannah Arendts beskrivelser af *handling* og *tale* kan her være af nytte for os.⁷⁴ Handling og tale viser sig som fundamentale menneskelige handlemuligheder, hvorigennem vi, både kropsligt og sprogligt, kan sætte vores initiativer og begyndelser i spil. Men disse initiativer er afhængige af, hvordan andre tager imod dem – hvordan de tager dem op.⁷⁵ Arendt viser hermed det fundamentalt menneskelige behov for tilblivelse igennem ord og handling i en plural fællesverden, der tager disse initiativer op i med- eller modspil. Vi kan altså ikke forstå det menneskelige subjekt uden at forholde os til menneskets væren-i-verden, men ej heller uden de andre mennesker som betingelse for at kunne handle.⁷⁶

Det er i dette perspektiv, sangskrivning fremviser en eksemplarisk balance mellem sansningens afstandsløshed og forståelsens afstand. Sangskrivningen tilbyder os både en artikulation af vores forståelser af verden igennem ord og musikalsk handling og samtidigt også vores før-bevidste væren i den. Der ligger heri et modsætningsforhold og en balance, der kan hjælpe os med at forstå og erkende vores verden – en måde at forstå verden på, som Arendts formulering om forståelse kan hjælpe os til at reflektere over: “[Understanding] is an unending activity by which, in constant change and variation, we come to terms with and reconcile ourselves to reality, that is, try to be at home in the world.”⁷⁷ Vi forstår verden ved at forene os med den, ved at være hjemme i den. At være hjemme i den forstår jeg, i denne sammenhæng, som at finde en balance mellem afstand og afstandsløshed. Vi er forbundet til hinanden, til verden, til kosmos igennem vores sanser. I sangskrivning viser tale og (musikalsk) handlen i fællesskab sig både at “rumme et svar på det spørgsmål, som enhver nytilkommen bliver spurgt: ‘Hvem er du?’”⁷⁸ og at kunne bringe os i berøring med en sanselig afstandsløs væren. Sangskrivning repræsenterer derved en måde at være sammen i musik, der udtalt giver adgang til begge disse dimensioner af tilværelsen, og i bedste tilfælde kan hjælpe med at forene os med den verden, vi lever i, eller som Arendt har beskrevet det: “reconcile ourselves to reality.”⁷⁹

73 Løgstrup citeret i Jensen, *Historien om K.E. Løgstrup*, 134.

74 Hannah Arendt, *Menneskets vilkår*, overs. Christian Dahl (Gyldendal, 2023).

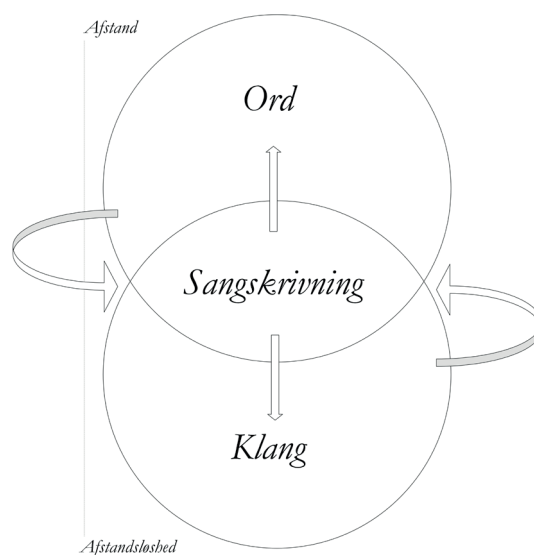
75 Biesta, *World-Centered Education*, 48.

76 Arendt, *Menneskets vilkår*.

77 Hannah Arendt, *Essays in understanding (1930-1954)* (The Literary Trust of Hannah Arendt Bluecher, 1994), 308.

78 Arendt, *Menneskets vilkår*, 192.

79 Hannah Arendt, *Essays in understanding (1930-1954)*, 308.

Figur 1. Sangskrivning som forenende modsætningsforhold mellem ord og klang

Ovenstående figur illustrerer forholdet mellem ord og klang – mellem det sprogligt artikulerede og det klangbårne. Den er et billede på, hvordan ord igennem sangskrivningen bliver til klang og ligeledes, hvordan klang former nye ord og fører dem frem igennem os – dette i en potentiel endeløs cyklus. Sangskrivning bliver til i denne synergi. På den måde fremviser det sangskrivningen som opretholdt inden for dette spændingsforhold og herigennem ligger muligheden for at reetablere en balance mellem afstand og afstandsløshed. Det usagte, skjulte og før-bevidste kan løftes ind i det sprogligt artikulerede, og på samme måde kan dette sprogligt fastbestemte løftes ind i en opløsende klangbåret form, der giver ordene mer-betydning. Dette siger også noget om sangskrivningens mulige didaktisering, hvor elever kan inddrages fra flere steder i dette spektrum mellem ord og klang – mellem afstand og afstandsløshed.

I Løgstrups forelæsning om skolens formål italesætter han en ubalance mellem to kulturoverleveringer – den naturvidenskabelige *akkumulerende kulturoverlevering* og den filosofiske, religiøse og kunstneriske *standhaftige kulturoverlevering*.⁸⁰ Dette kan sammenlignes med ubalancen mellem afstand og afstandsløshed, mellem forståelse og sansning. Løgstrup giver fortællingen en ganske særlig betydning som værende i stand til at skabe balance imellem disse kulturoverleveringer. Fortællingen er for alle, den er ikke teoribåret, men udspringer af en livsverden: “Den overleverer de uindhentelige indsigter.”⁸¹ På den måde adresserer Løgstrup fortællingens muligheder for at skabe inklusion og balance mellem to kulturoverleveringer. Det er igennem den kunstneriske, religiøse og filosofiske fortælling, det bliver muligt for os at forstå og fortolke den

80 K. E. Løgstrup, “Skolens formål,” i David Bugge, *Løgstrup & skolen* (Klim, 2014), 117-130.

81 David Bugge, *Løgstrup & skolen* (Klim, 2014), 17.

historie, som vi faktisk overdrages igennem naturvidenskabens fund og bedrifter. Sangskrivningen kan ligeledes forstås som en fortælling – i ord og klang. En fortælling, eleverne selv skaber: en fortælling, der affødes i spændingsfeltet mellem sansning og forståelse. En balanceskabende fortælling – fra stemt indtryk til stemt udtryk.

Trivsel og afstandsløshed?

Løgstrups forståelse af vores sanselige forbundethed til kosmos giver ikke mennesket en særegen, privilegeret plads i naturens hierarki. Vi er ligesom dyrene, *af* dette univers, blot med en oplevelse af at være løsrevet det igennem vores forståelse af os selv som stående på afstand af det sansede. En afstand, man kan pege på har taget overhånd i et moderne samfund, præget af et ønske om at forstå, kontrollere og bestemme ethvert verdensforhold. Set i relation til pædagogisk, kunstnerisk skabende praksis er dette perspektiv med til at sidestille eleverne, upåagtet deres forudsætninger. I det musikpædagogiske rum er vi alle blot sansende mennesker, der igennem det klangbårne musikalske kan inviteres ind i et verdensnærvær og en afstandsløshed, som kan være med til at genforbinde os med vores ophav i kosmos. Trivsel bliver altså ikke blot et spørgsmål om jegets forgodtbefindende, men også et spørgsmål om menneskets eksistentielle trivsel, set ud fra et syn på mennesket som konstitueret af en afstandsløshed til det sansede. Vi kan altså herigennem nærme os at arbejde med trivsel, uden at instrumentalisere det musikpædagogiske arbejde eller forcere en trivselsfremme, der kunne komme til at skabe utilsigtet præstationspres eller instrumentelt forsøge at gøre elever “glade.” Det handler ikke om at påvirke elevernes humør eller stemning, men om sammen at skabe en sensitivitet og åbenhed over for det, der allerede er.

I det stemte udtryk kan elever og undervisere udveksle livsverdensperspektiver, og livets usagte baggrundsforfølelser kan løftes frem. Men ikke kun som artikulation igennem det kunstneriske produkt, også igennem selve det skabende, eksplorative, kunstneriske samvær. Arendt nævner, at den “forbløffende uberegnelighed er iboende i enhver begyndelse...”⁸² Det skabende, som en kunstnerisk begyndelse, er kendetegnet ved denne forbløffelse, der i det pædagogiske samvær ikke kun er forbeholdt eleverne, men også undervisere. Herigennem anskueliggøres sangskrivningens relationelle potentialer underviser og elever imellem – som en måde at være sammen-i-musik.⁸³

Dette kan gennem den pædagogiske vinkling og didaktisering være med til at skabe indblik i spørgsmål om trivsel og mistrivsel. Den pædagogiske rettedhed mod sanserne,

82 Arendt, *Menneskets vilkår*, 192.

83 Se evt. Lauren Ryals, “Music Educators’ Perspectives on Songwriting,” i *The Routledge Companion to Creativities in Music Education*, red. Clint Randles og Pamela Burnard (Routledge, 2023), 185-190; Og Peter Bruun, *Worlds Become in Sound. A Study in the Phenomenology of Music Creation, Being, and Pedagogic Processes of Bildung* (Ph.d. afh., Aarhus Universitet og Det Kongelige Danske Musikkonservatorium København, 2023), 73-74.

som skabende adgang og forbindelse til verden, kan befri os fra os selv. Den kan gøre os verdensvendte, eller skulle vi sige *kosmosvendte*, og hjælpe os ud af psykologiseringen og individualiseringens indelukkende greb. Hertil mener jeg, at kunstnerisk praksis er en åbenlys vej at betræde, fordi vi her så tydeligt er henvendt til sanserne og til den verden, vi er indlemmet i, men som vi i fortroligheden med den overser. Igennem den kunstneriske praksis får vi indblik i en stemthed, der “indeholder en erkendelse, som – hvis vi blot kunne få den artikuleret – måske vil vise sig væsentligere end al vor begrebsligt fastlagte, orienterende erkendelse.”⁸⁴ Det er denne måde at forstå kunst og erkendelse på, som jeg finder særligt betydningsfuld for pædagogisk forskning, der arbejder i krydsfeltet mellem kunstnerisk praksis og spørgsmål om trivsel. Det er denne bevægelse mod erkendelse i det sanselige, jeg advokerer for at forfølge. Det sansbare, stemte, kunstneriske udtryk – og processen omkring tilblivelsen heraf – indeholder en viden, vi i et forståelsens samfund alt for let forkaster til fordel for det målbare, fastbestemte og kontrollerbare. Men vi bør turde at stille os i det ikke-fastlagte – i det *ukontrollerbare*.⁸⁵ Dette for at undgå en yderligere intensivering af den meningsløshed, unge rapporterer om ifm. indfrielsen af krav og forventninger, uden en egentlig fornemmelse for andet end målet. Artiklens pointe er altså ikke at løse mistrivselsproblematikkerne igennem det anlagte syn på sansning og kunstnerisk praksis, men at bygge på et fundament for fremtidig undersøgelse af trivsel, hvor vi stiller os i en position, der ikke kun forsøger at løse, men også at erkende, for derigennem at afsøge den pædagogiske betydningsdybde af vores erkendelser.

84 Løgstrup, *Kunst og erkendelse*, 9.

85 Se Rosa, *Det ukontrollerbare*.

Referencer

- Arendt, Hannah. *Essays in understanding (1930-1954)*. The Literary Trust of Hannah Arendt Bluecher, 1994.
- Arendt, Hannah. *Krisen i skolesystemet og pædagogikken – og andre pædagogiske tekster*. Oversat af Joachim Wrang. Klim, 2021.
- Arendt, Hannah. *Menneskets vilkår*. Oversat af Christian Dahl. Gyldendal, 2023.
- Biesta, Gert. *Letting Art Teach. Art Education 'after' Joseph Beuys*. ArtEZ Press, 2019.
- Biesta, Gert. *World-Centered Education. A View for the Present*. Routledge, 2022.
- Bonde, Lars Ole. *Musik og menneske. Introduktion til musikpsykologi*. 2. udgave. Samfundslitteratur, 2009.
- Bruun, Peter. *Worlds Become in Sound. A Study in the Phenomenology of Music Creation, Being, and Pedagogic Processes of Bildung*. Ph.d. afh., Aarhus Universitet og Det Kongelige Danske Musikkonservatorium, 2023.
- Bugge, David. *Løgstrup & skolen*. Klim, 2014.
- Denzin, Norman K. "Thick Description." I *Interpretive Interactionism*, 2. udgave, redigeret af Norman K. Denzin, SAGE Publications, 2001. <https://doi.org/10.4135/9781412984591>.
- Jensen, Ole. "Sansning og forståelse." I *Kunst og Virkelighed*, redigeret af Per Dahl og Svend Andersen. ANIS, 1984.
- Jensen, Ole. *Historien om K.E. Løgstrup*. ANIS, 2007.
- Katznelson, Noemi, Mette Pless og Anne Görlich. *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering – om ny udsathed i ungdomslivet*. Aalborg Universitetsforlag, 2022.
- Løgstrup, K. E. *Den etiske fordring*. Gyldendal, 1991.
- Løgstrup, K. E. *System og Symbol*. 2. udgave. Gyldendalske Boghandel, Nordiske Forlag, 1997.
- Løgstrup, K. E. *Martin Heidegger & Heideggers kunstfilosofi*. Klim, 2008.
- Løgstrup, K. E. *Kunst og erkendelse. Kunstfilosofiske betragtninger. Metafysik II*. 3. udgave. Klim, 2018.
- Løgstrup, K. E. *Ophav og Omgivelse. Betragtninger over historie og natur. Metafysik III*. 3. udgave. Forlaget Klim, 2013.
- McKenney, Susan og Thomas C. Reeves. "Educational Design Research." I *Handbook of Research on Educational Communications and Technology*, 4. udgave, redigeret af J. Michael Spector, M. David Merrill, Jan Elen og M. J. Bishop. Springer, 2014.
- Moran, Dermot. "Being-With." I *The Cambridge Heidegger Lexicon*, redigeret af Mark A. Wrathall. Cambridge University Press, 2021.
- Nielsen, Frede, V. "Hvorfor musik?" *Dansk sang* 62, nr. 1 (2010): 54-65.
- Pahuus, Mogens. *Løgstrup & Kunsten*. Klim, 2016.

- Pio, Frederik. "Sanselighedspædagogik og livsduelighed." I *Nordisk musikkpædagogisk Årbok 11*, redigeret af Frede V. Nielsen, Svend Erik Holgersen og Siw Graabræk Nielsen. Norges musikhøjskole og forfatterne, NMH-publikasjoner, 2009.
- Pio, Frederik og Øivind Varkøy. "A Reflection on Musical Experience as Existential Experience: An Ontological Turn." *Philosophy of Music Education Review* 20, no. 2 (2012): 99–116. <https://doi.org/10.2979/philmusieducrevi.20.2.99>.
- Pio, Frederik. *Introduktion af Heidegger til de pædagogiske fag. Om ontologi og nihilisme i uddannelse og undervisning*. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Musikpædagogiske Studier, DPU Bind 4, 2013.
- Ponterotto, Joseph G. "Brief Note on the Origins, Evolution, and Meaning of the Qualitative Research Concept Thick Description" *The Qualitative Report* 11, nr. 3 (2006): 538–549. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2006.1666>.
- Rosa, Hartmut. *Fremmedgørelse og acceleration*. Hans Reitzels Forlag, 2014.
- Rosa, Hartmut. *Det ukontrollerbare*. Forfatteren og Eksistensen, 2023.
- Rouse, Joseph. "Dasein." I *The Cambridge Heidegger Lexicon*. Redigeret af Mark A. Wrathall. Cambridge University Press, 2021.
- Ryals, Lauren. "Music Educators' Perspectives on Songwriting." I *The Routledge Companion to Creativities in Music Education*, redigeret af Clint Randles og Pamela Burnard. Routledge, 2023.
- Sloterdijk, Peter. "Hvor er vi, når vi hører musik?" I *Værens domesticering – udvalgte tekster om menneskerugekasser, skindød tænkning og antropoteknik*. Redigeret af Steen Nepper Larsen og Mads Lund Mikkelsen. Oversat af Lars Christensen og Mads Lund Christensen. Mindspace, 2022.
- Van Manen, Max. *Researching Lived Experience. Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*, 2. udgave. The Althouse Press, 1997.
- Wolf, Jakob. "Sansning og æstetik." I *Kunst og Virkelighed*, redigeret af Per Dahl og Svend Andersen. ANIS, 1984.
- Wolf, Jakob. *Det ubevæbnede øje. Essays om fænomenologi, videnskab, økologi og teologi*. ANIS, 2012.
- Wolf, Jakob. *Mennesket i Universet – ledsager til K.E. Løgstrup: Ophav og Omgivelse. Metafysik III*. Klim, 2013.

Abstract

Based on the Danish philosopher K. E. Løgstrup's claim that perception is not receptive but without distance, the article explores the concept of well-being in relation to collaborative songwriting in music education. Løgstrup's phenomenological insights on sensing, uniting opposites, and attunement are accompanied by Martin Heidegger's concept of *Mitsein* and Peter Sloterdijk's reflections on the intimacy of hearing. In the light of these thinkers, the pedagogical question of well-being is understood, not only as a psychological category that denotes "feeling good", but also as an existential connection to an always-already shared world. The purpose of the article is to articulate an existential understanding of well-being and point towards songwriting in music education as a way of exploring issues of well-being together with students.

The author

David Sebastian Jæger, Ph.d.-stipendiat, DPU, Aarhus Universitet · dsj@edu.au.dk